

Jinoyat huquqi modulidan oraliq nazorat javoblari

3-kazus

2020 yil 22 iyul kuni soat taxminan 15:00 larda A. ismli shaxs Toshkent shahar Mirzo Ulug'bek tumani Ne'mat ko'chasi 3 "A" uyda, ushbu uyni qurilishida o'zi bilan birga ishlayotgan R.bilan o'rtalarida kelib chiqqan o'zaro janjal oqibatida, oshxona pichog'i bilan R.ning ko'krak qafasi chap tarafi 5-6 qovurg'alari orasiga bir marotaba zarba bergan. yetkazilgan tan jarohati natijasida R. Toshkent tibbiy akademiyasi 3-klinikasida vafot etgan.

Sud tibbiy ekspertizasining 21.08.2020 yildagi 690-sonli xulosasiga ko'ra, R.ning o'limiga "qorin old devoriga, qorin bo'shlig'iga teshib kiruvchi, sanchib - kesuvchi, yarasi chap buyrak va qarin aortasi jarohatlanishi, tashqi va ichki qon ketishi" sabab bo'lganligini aniqlagan.

A.Ismli shaxs tomonidan sodir qilingan qilmish tarkibini tahlil qiling, jinoyatning ijtimoiy tamomm bo'lish vaqtini hamda ijtimoiy darajini aniqlang. Sodir etilgan qilmishni kvalifikatsiya qiling. Sodir etilgan qilmish uchun Jinoyat Kodeksining umumiy qismi qoidalari asosida jazo tayinlang. Tayinlangan jazodan muddatidan ilgari shartli ozod qilish qoidalarini hal qiling.

Ushbu muammoli vaziyatga yechim topishda undagi berilgan savollarga aniqlik kiritib olamiz. Avvalo;

1. A.ismli shaxs tomonidan sodir qilingan qilmishning ahamiyatini aniqlashtirib olamiz.
2. Jinoyatni tamom bo'lish vaqtini va darajasini, jinoyatning ijtimoiy xavflilik darajasini tahlil qilamiz.
3. Sodir etilgan qilmishni Jinoyat Kodeksi bilan kvalifikatsiya qilamiz.
4. Qilmish uchun Jinoyat Kodeksining umumiy qismi qoidalari asosida ozod jazo tayinlash va jazodan muddatidan ilgari ozod qilish masalalarini tahlil qilamiz.

Bu muammoli vaziyatda yechim berish uchun huquqiy baho berishni vaziyatning haqiqatdan ham jinoyat ekanligini aniqlashtirib olish zarur.

Shu o'rinda kazusda sodir etilgan ijtimoiy qilmishni kvalifikatsiya qilishda e'tiborga olinishi lozim bo'lgan zaruriy holatlar yetarli yoritilmaganligi sababli to'laqonli aniq javob berish holati chegaralangan.

Unda aybdor A.ning ijtimoiy xavfli qilmish sodir etish paytida uning ruhiy holati, o'sha paytdagi vaziyat shu qilmish tugallanganidan keying harakatlari, jinoiy harakatning to'tash sabablari yoritilmagan.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 24 - moddasida shunday deyilgan;

“Yashash huquqi har insonning uzviy huquqidir. Inson hayotiga suiqasd qilish eng og'ir jinoyatdir.

Bundan ko'rinib turibdiki, har inson yashash huquqiga ega. Hech kim hech kimni qonunda belgilangan ushbu huquqidan ayirishga haqli emasdir. Bu kazusda jinoyatning qasddan odam o'ldirish jinoyatining ob'yekti inson hayoti, qonun har qanday shaxsning hayotini yoshi, jinsi, irqidan qat'iy nazar himoya etadi. Shundan kelib chiqqan holda yoshni ham, keksani ham sog'ni ham, bemorni ham hayotidan mahrum etish odam o'ldirish deb e'tirof etiladi. Kazusdagi vaziyatda ob'yekt R. ismli shaxsning hayoti hisoblanadi. Qasddan odam o'ldirish jinoyatining ob'yektiv tomoni o'zga shaxsning huquqqa xilof tarzda hayotidan mahrum etilishidir. Odam o'ldirish moddiy tarkibli jinoyatdir. Odam o'ldirish harakat bilan ham, harakatsizlik bilan ham sodir etilish mumkin. Odam o'ldirishning usuli kvalifikatsiya qilishga ta'sir o'tkazmaydi. Ushbu turdagi jinoyat biologik o'lim boshlangan paytdan tugallangan hisoblanadi.

Qasddan odam o'ldirishni ob'yektiv tomonining zaruriy belgisi aybdorning sodir etgan qilmishi (harakat yoki harakatsizligi) bilan jabrlanuvchining kelib chiqqan o'limi o'rtasidagi sababiy bo'glanish mavjudligi hisoblanadi. A. ismli shaxs tomonidan R. ismli shaxsga nisbatan yetkazilgan tan jarohati ya'ni kokrak qafasidagi chap tarafi qovurg'alari orasiga bir marotaba zarba berganligi hayot uchun xavfli qilmish sodir etilganligi bu vaziyatda jinoyatning ob'yektiv tomoni hisoblanadi. Qasddan odam o'ldirishning subyektivi Jinoyat kodeksining 97- moddasi 1-qismi bilan belgilangan har qanday aqli raso 14 yoshga to'lgan shaxs hisoblanadi. Bu kazusda subyekt esa ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan A. ismli shaxs hisoblanadi. Bu jinoyatning subyektiv tomoni aybning qasd shakli bilan tasniflanadi. Qasddan odam o'ldirish jinoyati ham to'g'ri qasddan, ham egri qasddan sodir etilishi mumkin. Qasddan odam o'ldirayotgan shaxs jabrlanuvchining hayotidan mahrum etishi mumkinligini his etadi, uning oqibatlariga ko'zi yetadi. O'lim yuz berishini istaydi, to'g'ri qasd bilan harakat qiladi bunga ongli ravishda yo'l qo'yib beradi. Egri qasd subyektiv tomonidan esa o'zaro janjal oqibatida qasddan ushbu jinoyatni sodir etadi.

2. Odam o'ldirish moddiy tarkibli jinoyatdir. U inson hayotiga nuqta qo'yadi, uning jismida qayta tiklanmaydigan yashash uchun muhim a'zolari ishdan

chiqaradi ya'ni biologik o'lim boshlangan paytdan boshlab tugallangan hisoblanadi. Moddiy tarkibli jinoyatlarda sodir etilgan qilmishning oqibatlari bu qilmishlarni oxiriga yetkazilgan jinoyat ekanligi bilan kvalifikatsiya qilinishidir. Ijtimoiy xavfli qilmishning oqibatlarining ahamiyati quyidagilarda ko'rinadi;

-jinoiy oqibatning kelib chiqishi bilan jinoyat tarkibi tugaydi;

Bunda jinoyatning tamom bo'lish vaqti R.ning ko'krak qafasi chap tarafiga 5-6 qovurg'alari yetkazilgan tan jarohati natijasida R.ning Toshkent tibbiyot akademiyasiga vafot etganligidir.

Bu kazusdagi vaziyatda ijtimoiy xavflilik darajasi qasddan odam o'ldirish hisoblanadi. Jinoyat kodeksining 97-moddasi 1-qismiga ko'ra jazo tayinlanadi. Shundan kelib chiqib o'ta og'ir jinoyatlarda qasddan sodir etilgan hollarda qonunda o'n yildan ortiq muddatga ozodlikdan mahrum qilish jazosi yoki umrbod ozodlikdan mahrum qilish jazosi nazarda tutilgan jinoyatlar kiradi. Yuqoridagilarga ko'ra, ijtimoiy xavfli qilmishning xavflilik darajasi o'ta ogir jinoyat hisoblanadi.

Shu o'rinda Jinoyat kodeksining 15 moddasi qoidasiga e'tibor qaratsak;

15-modda. Jinoyatni tasniflash

Jinoyat o'z xususiyatiga va ijtimoiy xavflilik darajasiga ko'ra; ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan, uncha og'ir bo'lmagan, og'ir, o'ta og'ir jinoyatlarga bo'linadi.

Shu o'rinda 50 va 58 moddalarni ham qoidasini keltirib o'tmoqchiman;

50-modda. Ozodlikdan mahrum qilish.

Ozodlikdan mahrim qilish mahkumni jamiyatdan ajratib jazoni ijro etish koloniyasida yoki turmaga joylashtirishdan iboratdir.

58-modda. Tamom bo'lmagan va ishtirokchlikda sodir etilgan jinoyatlar uchun jazo tayinlash.

Sud tamom bo'lmagan jinoyat uchun jazo tayinlashda jazo tayinlashning umumiy asoslariga amal qilgan holda jinoyatning og'ir yengilligini, jinoiy niyat amalga oshirilishining darajasini va jinoyatni oxiriga yeta olmaganlik sabalarini ham hisobga oladi.

Ushbu vaziyatni tahlil etgan holda O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2004 yil 24 - sentabrdagi 13- sonli "Qasddan odam o'ldirishga oid ishlar bo'yicha sud amaliyoti to'g'risida" gi qarorining 5-bandiga asosan,

“Agar qilmishda Jinoyat kodeksidagi 97-moddasining ikkinchi qismida ko’rsatib o’tilgan kvalifikatsiya belgilari, shuningdek, jinoyat kodeksining 98-101 moddalarida nazarda tutilgan jazoni yengillashtiruvchi holatlar mavjud bo’lmasa, masalan qotillik, bezorilik, tuyg’ulari bilan emas, balki o’zaro janjal, urishish natijasida, rashk tufayli, o’ch olish, hasad, adovat, nafrat oqibatida yoki urushish oqibatida sodir etilgan bo’lsa, qasddan odam o’ldirish jinoyati Jinoyat kodeksining 97-moddasi birinchi qismi bilan kvalifikatsiya qilinadi. Shu o’rinda Oliy sud Plenumining 2007 yil 27 iyundagi 6-sonli “Badanga qasddan shikast yetkazishga oid sud amaliyoti to’g’risida”gi qarorining 19- bandida jabrlanuvchi badanga og’ir shikast yetkazishga nisbatan qasd va o’lim kelib chiqishi natijasida ehtoyotsizlik ko’rinishidagi ayb mavjud bo’lganidagina Jinoyat kodeksining 104- moddasi uchinchi qismining „d” bandiga asosan kvalifikatsiya qilinadi. Kazusdagi vaziyatda sud tibbiy ekspertizasining xulosasiga asosan,(sana21.08.2020) 690-sonli xulosasiga asosan R. ning o’limi ga “qorin old yarasi devoriga, qorin bo’shlig’iga teshib kiruvchi,sanchib kesuvchi yarasi, chap buyrak va qorin aortasi jarohatlanishi, tashqi va ichki qon ketishi” sababli ekanligi aniqlangan. Shunga ko’ra, bu vaziyatda 97-moddasi 1-qismi nazarda tutilgan jinoyatni jinoyatni sodir etgan deb hisoblashimiz mumkin.

Sud Jinoyat kodeksi maxsus qismining jinoyat sodir etganlik uchun javobgarlik uchun nazarda tutilgan moddasida belgilangan tartibda umumiy qismning qoidalariga ko’ra jazo tayinlaydi.Sud jazo tayinlashda qilmishning ahmiyatini,sababini, yetkazilgan zararni oqibatini va xususiyatini, miqdorini, aybdorning shaxsiga nisbatan og’irlashtiruvchi va yengillashtiruvchi holatlarni hisobga oladi. Quyidagilarga ko’ra, ozodlikdan mahrum etish jazosini tayinlash ehtimoli bor. Ozodlikdan mahrummetish jazosi jamiyatdan ajratib, jazoni ijro etish koloniyasi yoki turmaga joylashtirishdan iboratdir. O’ta ogir jinoyatlar qasddan sodir etilib, qonunda o’n yildan ortiq ozodlikdan mahrum qilish nazarda tutilgan jinoyatlar kiradi. Shu o’rinda Oliy sud Plenumining “Qasddan odam o’ldirishga oid ishlar bo’yicha sud amaliyoti to’g’risida” qarorining 5-bandida ;

“Aybdorning qasdi to’g’risidagi masalani hal qilishda sudlar sodir etilgan jinoyat holatlarining barcha tomonlari yig’indisini inobatga olishlari va jumladan, jinoyatni sodir etish usullari va qurollarini, jarohatlarning sonini,xarakterini, joylashishini va boshqa yetkazilgan shikastlarni, jinoiy harakatlarning to’tash sabalarini va hokazo . shuningdek, aybdorning fel atvorini, jabrlanuvchi bilan munosabatini aybdorning jinoyat sodir etgandan keying harakatlarini xarakterini e’tiborga olishlari lozimligi” ko’rsatilgan.

Nazariya va amaliyotda qasdning quyidagi turlari ma'lum; (konkretlashgan) va noma'lum (konkretlashmagan). O'ldirishni kvalifikatsiyalashda ma'lum egri qasdning bo'lishi uncha muammo tug'dirmaydi. Ma'lum to'g'ri qasdning mavjudligi javobgarlikka, qilmishning tugallanganidan so'ng va qilmishning natijasi aybdorning xohishi bilan sodir bo'lgan o'lim bo'lganidan so'ng tortiladi. Noma'lum to'g'ri qasdning mavjud bo'lishida kvalifikatsiya real natijaning ro'yobga chiqishi bilan amalga oshiriladi. Agarda bunday natijalar subyektning o'zi bilmagan holatida bo'lmasa, natijalar noma'lum to'g'ri qasd ichiga kirmasa, aybdorga o'zi xohlagan eng og'ir natijaga ko'ra jazolash kerak.

Urishish yoki mushtlashish vaqtida odam o'ldirilganida qilmishni kuchli ruhiy hayajonlanish holatida yoki zaruriy mudofa chegaralaridan chetga chiqqan holatida yoki ehtiyotsizlik oqibatida qasddan odam o'ldirishdagidek javobgarlikni yengillashtiruvchi holatlar mavjud bo'lishi mumkin. Yuqorida aytilgan yengillashtiruvchi holatlar mavjud bo'lsa, urishish yoki mushtlashish vaqtida odam o'ldirish Jinoyat kodeksining 98,100,102-moddalarining birortasi bilan kvalifikatsiya qilinishi lozim. Sud tomonidan jazoni manzilli koloniyada o'tashi tayinlangan mahkum saqlash rejimini ashaddiy buzuvchi deb topilgan taqdirda, sud uni jazoning o'talmagan qismi mudatiga umumiy tartibli koloniyaga o'tkazadi. Tayinlangan jazodan muddatidan ilgari ozod shartli ozod qilish qoidalarini qo'llash masalasi da o'ta ogir jinoyati uchun, shuningdek jazodan muddatidan ilgari shartli ozod qilingan yoki jazosi yengilrog'i bilan almashtirilgan shaxs jazo ning o'talmagan qismi mobaynida qasddan yangi jinoyat sodir etganlik uchun hukm qilingan bo'lsa, sud tayinlangan jazo muddatining kamida uchdan ikki qismini haqiqatda o'tab bo'lganidan keyin qo'llanilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar;

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi.
3. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2004 yil 24 sentabrdagi 13- sonli qarori.
4. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksiga sharhlar.
5. O'zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining 2007 yil 27 iyundagi qarori.
6. Lex.uz. sayti.